

בס"ד. שיחת ש"פ עקב, מבה"ח אלול, ה'תשכ"ד.

בלתי מוגה

א. ידועה הקושיא¹ על מ"ש בהתחלת הפרשה: "והי' עקב תשמעון" — מדוע נאמר "והי' עקב תשמעון", ולא נאמר "והי' אם תשמעון"? ומבואר בזה², ש"עקב" הוא מלשון עקביים, וקאי על הדור האחרון, דרא דעקבתא דמשיחא.

ועז"נ "והי' עקב תשמעון" — שבזמן דעקבתא דמשיחא בודאי "תשמעון" (ולכן לא נאמר "אם תשמעון"), דכיון שזהו הדור האחרון, הרי אי אפשר לדחות יותר.

— בשלמא בדורות הראשונים, הנה גם אם הענין ד"תשמעון" לא יהי' "בגלגול זה", הרי זה יכול להתקיים "בגלגול אחר"; אבל בדור האחרון, בעקבתא דמשיחא, כאשר "הנה זה עומד אחר כתלנו"³, אזי אי אפשר לדחות זאת יותר, ולכן בודאי ש"תשמעון".

ב. אך עדיין צריך להבין מ"ש בהמשך הכתוב — "ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע גו"⁴:

כל הצורך בענין של ברית ושבועה כו' אינו אלא בשביל זמן שבו נמצאים במעמד ומצב שאינו כדבעי ח"ו, וכ"משל שני אוהבים שכורתים ברית ביניהם שלא תפסוק אהבתם .. לפי שיראים שמא יבוטל הדבר ובטלה האהבה, או שמא יגרום איזה מניעה מבחוץ, וע"י כריתות הברית תהי' אהבתם אהבה נצחית בל תמוט עולם ועד, ולא יפרידם שום מניעה מבית ומחוץ⁵.

אבל בנדו"ד, כאשר בודאי "תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם" — מהו הצורך בענין של ברית ושבועה?

ג. אך הענין הוא — שהא בהא תליא — שהסיבה לכך ש"עקב

(3) שה"ש ב, ט ובשהש"ר עה"פ. וראה סה"ש תרצ"ט ע' 316.

(4) ראה גם ד"ה הנ"ל. וש"נ.

(5) לקו"ת נצבים מדר, ב. וראה אוה"ת שם ריש ע' תפו.

(1) ראה אוה"ת פרשתנו ס"ע תצא. רד"ה והי' עקב תשמעון דש"פ עקב, מבה"ח אלול תשי"א (תו"מ ח"ג ע' 277). וש"נ.

(2) אוה"ת שם. סד"ה הנ"ל (תו"מ שם ריש ע' 283). וש"נ. וראה גם ד"ה זה דש"פ עקב תשט"ז (תו"מ ח"ז ע' 134 ואילך).

תשמעון", שבדור האחרון דעקבתא דמשיחא תשמעון בודאי, היא, בגלל הברית והשבועה כו'.

כלומר: הברית והשבועה היא — שהענין ד"תשמעון" בודאי יהי בעקבתא דמשיחא דוקא⁶ (ואילו עד אז יוכל להיות גם באופן אחר כו'), וגם ה"תשמעון" בודאי שבעקבתא דמשיחא הוא (לאו דוקא ע"י בני מצד עצמם, אלא) באופן שהקב"ה מסבב כמה סיבות (כולל גם סיבות בלתי רגילות, שונות ומשונות) שבנ"י יהיו מוכרחים לקיים תומ"צ, כדאיתא בגמרא⁷ ש"הקב"ה מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן, וישראל עושין תשובה ומחזירין למוטב" (דאף שקיום התומ"צ צריך להיות בכח עצמם, מ"מ, הנתינת-כח וההתעוררות על זה יכולה להיות מלמעלה כו').

הענין בזה — שההתקשרות העצמית של הקב"ה עם בני" (ברית ושבועה) באה באופן של העלם, שלכן יכול להיות מעמד ומצב של ירידה כו', והכוונה בזה היא — בשביל העילוי שעי"ז תהי עבודת בני" בכח עצמם דוקא.

וזהו גם כללות ענין החורבן והגלות — שהוא כמשל הסותר על מנת לבנות⁸, וכמו בענין תהו ותיקון, שסתירת עולם התהו היא בשביל בנין עולם התיקון, ועד"ז בעולם התיקון גופא, שהסתירה שע"י ענין החטאים (החל מחטא עה"ד) שעל ידם נעשה ענין החורבן והגלות, היא, בשביל הבנין דביהמ"ק השלישי, והיינו, שמצד גודל מעלתו על בית ראשון ובית שני, שהיו מעשה ידי אדם, ואילו ביהמ"ק השלישי יהי "בנינא דקוב"ה"⁹, לכן כדאי ענין הסתירה — שנעשית ע"י הקב"ה בעצמו, שהרי לולי זאת לא הי' יכול להיות ענין הסתירה — בשביל העילוי שיהי בביהמ"ק השלישי.

ד. ועפ"ז יש לבאר בנוגע לסדר ההפטרות דשבע דנחמתא:

ידוע הביאור¹⁰ בסדר ההפטרות "נחמו נחמו עמי"¹¹, "ותאמר ציון עזבני ה'"¹², "עני' סוערה לא נוחמה"¹³, ו"אנכי אנכי הוא מנחמכם"¹⁴ — ש"תקנו לומר בתחלת הפטרות הנחמות: נחמו נחמו עמי, כלומר, שהקב"ה אמר לנביאים נחמו נחמו עמי. על זה משיבה כנסת ישראל: ותאמר ציון

6) ראה גם רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. — בשם המדרש. וראה גם שיחת ש"פ עקב

הנ"ל בתחלתה (תו"מ ח"ג ע' 284 ואילך).

7) סנהדרין צז, ב.

8) ראה תו"מ סה"מ שבט ע' שנו ואילך.

11) ישע"י מ, א.

12) שם מט, יד.

לקו"ש חכ"ט ע' 12 ואילך. וש"נ.

13) שם נד, יא.

9) זח"ג רכא, א.

14) שם נא, יב.

10) אבודרהם בסדר הפרשיות וההפטרות

עזבני ה', כלומר, איני מתפייסת מנחמת הנביאים . . (ואח"כ) עני' סוערה לא נוחמה, כלומר, הנביאים חוזרין ואומרים לפני הקב"ה, הנה כנס"י לא נתפייסה בתנחומין שלנו. על זה חוזר הקב"ה ואומר: אנכי אנכי הוא מנחמכם וכו'".

ולכאורה אינו מובן¹⁵: מהו גודל הטענה של כנס"י שאינה מתפייסת מנחמת הנביאים — הרי כן ה' הסדר בכל הזמנים, שהקב"ה "גלה סודו אל (וע"י) עבדיו הנביאים"¹⁶, גם כאשר בנ"י היו בשלימות המעלה, ועד כדי כך שאפילו בזמן מ"ת, הנה רק בשתי דברות הראשונות שמעו בנ"י מפי הגבורה גם פרטי הדברים, ואילו בשאר הדברות, שמעו מהקב"ה רק בכללות, ואילו פרטי הדברים שמעו ממשה רבינו ("רבן¹⁷ של כל הנביאים")¹⁸, וא"כ, מהו הרעש כ"כ ("וואָס איז אַזוי דער געוואָלד") שהקב"ה אומר לנביאים "נחמו נחמו עמי"?!

והביאור בזה:

בזמן הרגיל — יכול להיות הסדר שהנביאים יאמרו לבנ"י דבר ה'; אבל כאשר מדובר בנוגע לענין הנחמה על חורבן ביהמ"ק — הרי כשם שכל ענין החורבן לא ה' יכול להיות אלא ע"י הקב"ה בעצמו (כנ"ל), כך גם הנחמה על החורבן מוכרחת להיות ע"י הקב"ה בעצמו, וכל זמן שהנחמה אינה ע"י הקב"ה בעצמו, אין זו נחמה אמיתית.

ולכן, כאשר הקב"ה אומר לנביאים "נחמו נחמו עמי" — משיבה כנסת ישראל: "ותאמר ציון עזבני ה'", כלומר, איני מתפייסת מנחמת הנביאים, עד שהקב"ה בעצמו אומר "אנכי אנכי הוא מנחמכם".

ה. אך עפ"י נשאלת השאלה לאיך גיסא:

כיון שסוכ"ס מוכרחת להיות הנחמה ע"י הקב"ה בעצמו (כשם שהחורבן ה' על ידו דוקא), ומה גם שהכל גלוי וידוע לפניו, ובנדו"ד, שיודע שכנס"י לא תתפייס מנחמת הנביאים — למה היתה הנחמה באופן שתחילה אמר הקב"ה לנביאים "נחמו נחמו עמי", ורק בסופו של דבר (לאחרי טענת כנס"י "איני מתפייסת מנחמת הנביאים") אמר הקב"ה "אנכי אנכי הוא מנחמכם", ולא אמר מלכתחילה "אנכי אנכי הוא מנחמכם"?!

ונקודת הביאור בזה — שהנחמה של הקב"ה בעצמו באה מלכתחילה באופן של העלם, כך, שבנ"י חושבים שזוהי רק נחמה שע"י הנביאים,

(15) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 77. רפ"ב. ועוד.

(16) עמוס ג, ז. ראה תו"ש מילואים ליתרו (כ, א) ס"ג.

(17) רבן פ"א, ד. דב"ר פ"א, י"ד. וש"נ.

ולא ע"י הקב"ה בעצמו; ורק לאח"ז מתגלה פנימיות הענין — ש"אנכי אנכי הוא מנחמכם".

וטעם הדבר — כיון שמצד עבודת בני"י צריכים כל הענינים להיות בסדר והדרגה דוקא, מלמטה למעלה, ובאופן כזה נקבע גם סדר הנחמה בתורה (באמירת ההפטרות דשבע דנחמתא, בתוספת הברכות שלפני' ולאחרי'), שכדי להגיע לנחמה שבאה ע"י הקב"ה בעצמו, צריכה להיות תחילה הכנה והקדמה — הנחמה שבאה ע"י הנביאים.

וכמו שהוא בנוגע לכללות הענין דביהמ"ק — שזהו המקום שבו הי' גילוי אלקות, וממנו נמשך הגילוי בכל ירושלים, ארץ ישראל ועד לכל העולם כולו — שאף שבביהמ"ק השלישי יהי' גילוי אלקות באופן נעלה יותר מאשר בבית ראשון ובית שני, הנה כדי להגיע להגילוי אלקות שיהי' בביהמ"ק השלישי, הוצרך להיות תחילה הגילוי אלקות בבית ראשון, ואח"כ בבית שני, עליו נאמר¹⁹ "גדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון", שזהו בסדר דמלמטה למעלה, ורק לאח"ז יכולים לבוא להעילוי דביהמ"ק השלישי.

וכן הוא גם בנוגע לנחמה על חורבן ביהמ"ק — שלכל לראש צריכה להיות הנחמה שע"י הנביאים, "נחמו נחמו עמי", וכיון שזהו פסוק בתורה, תורת אמת, הרי זו נחמה אמיתית; ולאחרי שנחמה זו נעשית חלק מהתורה, וכנס"י מתאחדת עמה עד לאופן של "יחוד נפלא"²⁰, הרי זה מעורר אצל כנס"י את הזעקה: "ותאמר ציון עזבני ה' גוי", ומזה באים לתכלית הנחמה שהיא ע"י הקב"ה בעצמו — "אנכי אנכי הוא מנחמכם".

ו. דוגמא לדבר:

ידועה תורת הבעש"ט²¹ על הפסוק²² "תפלה לעני כי יעטוף ולפני הוי' ישפוך שיחו", שבקשתו היא "שיתנו לו רשות ליכנס בהיכלו (של המלך) לדבר עמו כו'", והיינו²³, שאינו כמו אלו שמתפעלים ומשתוממים מההון יקר, אבנים טובות ומרגליות וכו', שנמצא בהיכלות וחדרים שעוברים דרכם, החל מההיכל וחדר החיצון, ואח"כ היכל וחדר פנימי יותר, חדר לפנים מחדר כו', אבל הוא — העני — אינו מתפעל משום דבר, וכל מבוקשו הוא — המלך עצמו; "לפני הוי' ישפוך שיחו".

19 חגי ב, ט. וראה ב"ב ג, סע"א ואילך.

22 תהלים קב, א.

23 ראה גם לעיל ע' 40 ואילך. וש"נ.

20 תניא פ"ה.

21 כש"ט סצ"ז.

ולכאורה: מדוע צריך העני לעבור דרך כל ההיכלות והחדרים כו' — למה לא יוכל ליכנס תיכף ומיד אל המלך עצמו, דרך הגג וכיו"ב?! אך הענין הוא — שהכניסה אל המלך צריכה להיות בסדר והדרגה, ולכן צריך לעבור תחילה דרך ההיכלות והחדרים כו', ורק לאחר"ז יכולים להיכנס אל המלך עצמו.

ז. בהמשך השיחה דובר אודות מ"ש כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) במכתבו הידוע²⁴ ש"לפי שעתה הוא זמן הבירורים היותר אחרונים דעקבות משיחא .. הנה כמה דברים שנראים לנו ע"פ שכל רחוק מאד שיתוקן, יכול להיות שהוא קרוב לגמרי", "אין אנו יודעים מה קרוב ומה רחוק, באשר כל ההנהגה היא עתה שלא בסדר והדרגה .. שלא יש עתה סדר והדרגה באופני הבירורים והתיקונים", ולכן צריכה להיות ההנהגה באופן ד"חטוף ואכול חטוף ואישתי"²⁵, כיון ש"אין גו' אתנו יודע עד מה"²⁶ בסוד הבירורים כו', ולכן, גם אם נראה לו שענין פלוני אינו אלא דבר קטן, הרי יתכן ש"בעולמו" הרי זה דבר גדול ועיקרי כו'.

ולכן: כשם שיהודי אינו יכול לומר, שהוא יתעסק רק עם "דברים קטנים", כיון שאין לו שייכות ל"דברים גדולים" — שזוהו בודאי היפך הוראת אדנ"ע במכתב הנ"ל — כך גם להיפך, שיהודי אינו יכול לומר, שהוא יתעסק רק עם "דברים גדולים", ולדוגמא: הפצת המעינות חוצה, שזוהו ענין שמרעישים אודותיו ללא הרף ("מ'האֵלט אין איין טומל'ען"), אבל לא עם "דברים קטנים", כמו דיני ברכת הנהנין או דיני הפסק בתפלה וכיו"ב.

אלא, שכל זה הוא לפי שעה; אבל בדרך כלל, צריכה להיות העבודה באופן של סדר והדרגה דוקא, כנ"ל בארוכה.

* * *

ח. ידוע הסיפור²⁷, שבשנה שנולד כ"ק מו"ח אדמו"ר, היתה הקביעות כמו בשנה זו, ששבעה עשר בתמוז (וכן תשעה באב) חל בשבת, וזקנו, אדמו"ר מהר"ש, הי' אז בשמחה גדולה, והזכיר כמ"פ ששבת זה נקרא "נדחה", וסיים, "הלואי שיהי' נדחה באמת".

24) נדפס ב"מבוא" לקונטרס ומעין ע' 22. ולאח"ז באג"ק שלו ח"א ע' רסו.
25) עירובין נד, א.
26) תהלים עד, ט.
27) סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 157.

— ישנם כאלו שחושבים שאין זה אלא פתגם ע"ד הצחות, ובמילא, יכולים לשכב לישון...

אבל האמת היא²⁸ — שמצינו ענין זה בגמרא²⁹: "אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, רבי.. ביקש לעקור תשעה באב.. אמר לפניו רבי אבא בר זבדא, רבי, לא כך הי' מעשה (לא ביקש לעקור לגמרי, אלא אותה שנה בלבד), אלא תשעה באב שחל להיות בשבת הוה, ודחינוהו לאחר השבת, ואמר רבי הואיל ונדחה ידחה.. קרי עלי' טובים³⁰ השנים מן האחד" (אילו לא שמעתי הייתי טועה בדבר, עכשיו טוב לי שלימדתני האמת).

ט. ולכאורה צריך להבין:

(א) כיון שע"פ מסקנת הגמרא (לפי דברי רבי אבא בר זבדא) "לא כך הי' מעשה", ש"לא ביקש לעקור לגמרי, אלא אותה שנה בלבד" — מהו הצורך להקדים הקס"ד (שבדברי רבי אלעזר) ש"רבי.. ביקש לעקור תשעה באב"; הרי אפילו "בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב"³¹, ועאכו"כ הסיפור על אמורא שאמר דבר שאינו נכון?

(ב) מדוע "קרי עלי' טובים השנים מן האחד" — הרי התלמיד תיקן את רבו, באמרו, "לא כך הי' מעשה כו'", כך, שלפי המסקנא אין כאן דברי שניהם (הרב והתלמיד), אלא דברי האחד (התלמיד) בלבד, וא"כ, מדוע אומרים על זה "טובים השנים מן האחד"?

י. ויש להקדים תחילה ביאור הטעם ש"רבי.. ביקש לעקור תשעה באב":

ידוע המאמר בשם רבינו הזקן³² "שלפני נשמות הגבוהות כמו רשב"י לא נחרב הבית כלל", ומזה מובן גם בנוגע לרבי שהי' תלמידו של רשב"י, שגם אצלו לא הי' ענין של חורבן (ועכ"פ — החורבן לא הי' בתוקף כ"כ ("ניט מיט אַזאַ שטורעם")), ולכן "ביקש לעקור תשעה באב".

ואעפ"כ, "לא הודו לו", כי, אע"פ שמצד דרגתו של רבי אכן אין ענין של חורבן, הרי העולם אינו עומד עדיין במדרגה כזו.

(28) ראה גם לקו"ש חל"ג ע' 156 ואילך.
 (29) קהלת ד, ט.
 (30) לעיל ס"ע 268 ואילך.
 (31) ב"ב קכג, א.
 (32) מגילה ה, סע"א ואילך (ובפרש"י).
 (33) פלח הרמון שמות ע' ז.

וכן יש לבאר בנוגע לתשעה באב שחל להיות בשבת, ונדחה לאחר השבת, שעל זה אמר רבי "הואיל ונדחה ידחה":

מצינו ששבת עולה למנין שבעת ימי האבילות (לא כמו יו"ט שאינו עולה למנין ימי האבילות)³³, ואעפ"כ, אין אבילות בשבת³⁴, והיינו, שאין זה באופן שהשבת דוחה את ענין האבילות (שאז לא היתה השבת עולה למנין ימי האבילות), אלא באופן שמהפכת את האבילות, ע"ד שיהי' לעתיד לבוא, כמ"ש³⁵ "והפכתי אבלם לששון".

וטעם הדבר — לפי ש"שבת מקדשא וקיימא"³⁶, והיינו, שענין השבת אינו תלוי בעבודת האדם (כמו יו"ט, ש"ישראל דקדשינהו לזמנים"³⁷), אלא ענין שנמשך וניתן מלמעלה, ולכן בכחו להפך את ענין האבילות, להיותו נמשך ממקום נעלה ביותר שלמעלה מכללות ענין האבילות.

ועפ"ז מובן גם בנוגע לתשעה באב שחל בשבת, ונדחה לאחר השבת, שעל זה אמר רבי "הואיל ונדחה ידחה" — שרצה לדחותו לגמרי בכח השבת שמקדשא וקיימא, להיותו ממקום נעלה ביותר שלמעלה מכללות ענין הסתירה והחורבן כו'.

יא. ועפ"ז יש לבאר דברי רבי אבא בר זבדא, "רבי, לא כך הי' מעשה אלא כו'":

אין כוונת רבי אבא בר זבדא לומר שלא הי' המעשה ש"רבי .. ביקש לעקור תשעה באב",

— שעל זה יש להקשות הקושיא שמביא החתם סופר³⁸: "מנ"ל דלא כך הי' מעשה, דלמא ב' המעשים היו אמת, שביקש לעקור ולא הודו לו, ושוב פ"א רצה לומר כיון דאידחי אידחי" —

אלא "לא כך הי' מעשה", היינו, שמתקן את דברי רבי אלעזר רק בנוגע לסדר הדברים — שענין זה ש"ביקש לעקור תשעה באב" הי' לאחרי שתחילה רצה לדחות תשעה באב שחל בשבת ונדחה לאחר השבת, באמרו, "הואיל ונדחה ידחה", ולאחרי וע"י הדחי' בכח השבת, ביקש לעקרו לגמרי.

ועפ"ז מתורצים ב' השאלות: מדוע מביאה הגמרא את הקס"ד של רבי אלעזר ש"רבי .. ביקש לעקור תשעה באב", ומדוע "קרי עלי' טובים

33) מו"ק יט, א (במשנה). רמב"ם הל' אבל 36) ביצה יז, א ובפרש"י.
רפ"י. 37) ברכות מט, א ובפרש"י. וראה פסחים

34) רמב"ם שם. קיז, ב ובפרש"י.

35) ירמי' לא, יב. 38) שו"ת האו"ח סל"ג.

השנים מן האחד" — כי, דברי רבי אלעזר ש"רבי .. ביקש לעקור תשעה באב" קיימים גם לפי המסקנא, אלא שרבי אבא בר זבדא מוסיף ומבאר שסדר הדברים הי' באופן שבקשתו לעקור תשעה באב היתה לאחרי וע"י הדחי' בכח השבת, כנ"ל³⁹.

ונקודת הדברים — שמלמעלה יש נתינת כח לעקור תשעה באב לגמרי, אלא שענין זה צריך להיות באופן של סדר והדרגה: לכל לראש — דחייתו בכח השבת, ואח"כ עקירתו לגמרי.

והרי זה ע"ד משנת"ל בנוגע לסדר ההפטרות — שתכלית המכוון הוא להגיע לנחמה שע"י הקב"ה בעצמו, "אנכי אנכי הוא מנחמכם", אבל ענין זה צריך להיות בסדר והדרגה — לאחרי ההקדמה ד"נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם"⁴⁰.

ובמנין" — כיון שנשתנה המציאות ונתחדש טעם וסיבה לעקור כו', בכח השבת כו', כנ"ל בארוכה.
(40) ע"כ נמצא ברשימה שתח"י (המו"ל).

(39) נתבאר גם שעפ"ז יש לתרץ גם קושיית התוס' (מגילה שם), "היכי סלקא דעתך דהאי תנא [דרבין] הי' רוצה לעקור ט' באב לגמרי, והא אמרינן .. אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אא"כ גדול הימנו בחכמה